

Leserveiledning for strukturtabellen over håndskriftene av Landsloven

Anna Catharina Horn, 2019

Med strukturtabell menes en oversikt der kapittelrekkefølgen i alle håndskriftene av Landsloven er satt opp ved siden av hverandre. Varianter på ord-, frase- eller setningsnivå er ikke med her, og strukturtabellen representerer dermed et tekstlig nivå over det som står i den tekstkritiske utgaven av Landsloven (utg. ved Magnus Rindal og Bjørg Dale Spørck, 2018). De to typene variantsystemer utfyller med andre ord hverandre. Tabellen er satt opp etter fire prinsipper, som alle blir utdypet etter hvert nedenfor:

- Ett håndskrift, Fa, er valgt som referansetekst, og alle strukturvarianter i de øvrige håndskriftene er ført opp som varianter av referanseteksten.
- Hvert kapittel og hver kapittdel er gitt en signatur etter prinsippet BOLK – kapittelnummer i referanseteksten – tekstdel. For eksempel har kapittel 2 i Tingfarebolken følgende signaturer: TF-2a og TF-2b.
- Det er definert fem varianttyper, og hver varianttype er registrert i tabellen med en egen farge.
- I tabellen er det ført opp tre kolonner for hvert håndskrift: Den første til venstre angir med nummer hvor et nytt kapittel begynner, den andre viser kapitelsignaturen, og den tredje lengst til høyre angir størrelsen på initialen, det vil si antall linjer som er rykket inn for å gi plass til initialen.

Strukturtabellen følger i utgangspunktet prinsippene til det tekstkriske variantapparatet. Ett utvalgt håndskrift er benyttet som hovedtekst, eller referansetekst. I utgaven til Keyser og Munch fra 1848 i *Norges Gamle Love indtil 1387*, bind 2, ble håndskriftet i AM 60 4to, kalt Ga, benyttet som hovedtekst. Alle variantene er definert ut fra dette håndskriftet. Keyser og Munch sorterte håndskriftene inn i fire grupper etter hvilket av de fire lagdømmene Gulating, Frostating, Eidsivating eller Borgarting de var skrevet for, og ga dem hver sin signatur i henhold til dette. Håndskrifter tilknyttet Gulating fikk signaturen G, deretter a, b, c og så videre, Frostating angis av en F, Eidsivating av E og Borgarting av B. Dette signatursystemet er videreført i strukturtabellen.

Keyser og Munchs valg av hovedtekst ble senere kritisert. Gustav Storm påpekte i 1879 at Ga ikke syntes å representere den mest opphavelige teksten, og pekte på håndskriftet Fa, i Holm perg 34 4to, som et bedre alternativ. Fa er blant de antatt eldste bevarte håndskriftene,

og Storm mente også at tilhørigheten til Frostatinget kvalifiserte Fa til å representere den eldste varianten av Landsloven, siden det trolig var på Frostatinget at Magnus Håkonsson først kunngjorde Landsloven i 1274. I Landslovprosjektet 2014–2024 er derfor Fa valgt som referansetekst for strukturtabellen og for kollasjoneringsen i den tekstkritiske utgaven.

Kapittelstrukturen

Systemet for registrering av kapittelstrukturen i Landsloven er første gang beskrevet hos Horn (2016:57–60). Beskrivelsen nedenfor av systemet er i stor grad en gjengivelse av denne.

Den grunnleggende komponenten som tabellen er bygget opp av, er kapittelet. Et kapittel regnes som en syntagmatisk enhet, avgrenset grafisk av initial og eventuelt kapitteltittel hvis det er skrevet inn, og hvert håndskrift av Landsloven inneholder ca. 220–230 kapitler. I strukturtabellen er hvert kapittel gitt en signatur ut fra hvilken bolk de står i, og ut fra hvilken posisjon de har i bolken. De ni bolkene har følgende signaturer, her angitt i den rekkefølgen bolkene har i Landsloven, samt Prolog, Epilog og sluttretterbøter:

Pro:	Prolog
Tingferdsbolken:	TF
Kristendomsbolken:	KD
Utferdsbolken:	LV
Mannhelgebolken:	MH
Arvebolken:	AB
Odelsbolken:	JB
Landsleiebolken:	LL
Kjøpsbolken:	KB
Tyvbolken:	TB
RB-HH:	Sluttretterbøtene til Håkon Håkonsson
RB-MH:	Sluttretterbøtene til Magnus Håkonsson
Epi:	Epilog

Hvert kapittel i de respektive bolkene er deretter gitt et nummer i henhold til rekkefølgen: TF-1, TF-2 og så videre, og KD-1, KD-2 og så videre, i den rekkefølgen de har i referanseteksten Fa. Idet det oppstår et avvik i strukturen i et annet håndskrift, for eksempel at et kapittel som i Fa er avgrenset som ett kapittel, er avgrenset som to i et annet, eller at en del av kapittelet mangler, er dette markert i kapittelets signatur som en a-del og b-del. Et eksempel på dette er tekstdelene TF-2a og TF-2b, der TF-2a mangler i en del håndskrifter.

Varianttyper

Variasjon i tekststrukturen kan oppstå og komme til uttrykk på flere måter. Utgangspunktet er prinsippene for feiltypologi som også den tekstkritiske metoden benytter. Blant disse er oversprang der skriveren uforvarende har hoppet fra ett ord til et tilsvarende lenger ned i teksten. Hvis dette skjer på kapittelnivå, det vil si at skriveren hopper over et helt kapittel, er det ikke sikkert dette blir oppdaget og rettet ved senere avskrivning, og feilen vil være signifikant. Det utelatte kapittelet vil representere en mangel sammenlignet med andre håndskrifter der kapittelet er skrevet inn. Men skriveren kan også ha blitt oppmerksom på dette selv, og har tilføyd det oversprungne kapittelet etterpå. Da vil kapitlene ha “byttet plass” i det nye håndskriftet.

Mer spesielt vil det være om et kapittel eller deler av et kapittel flyttes til en annen del av teksten. Om dette er gjort ubevisst, kan en forklaring være at skriveren i vanvare har begynt å skrive av på feil sted i forelegget, for eksempel etter en pause i arbeidet. Det vil i så fall høyst sannsynlig representere et brudd i tekstsammenhengen, ved at kapittelet tematisk ikke hører hjemme i sine nye omgivelser. Hvis den nye plasseringen faller naturlig, kan omposisjoneringen være resultat av en bevisst handling, idet skriveren kan ha ment at kapittelet tematisk hører bedre hjemme i en annen posisjon sammen med andre bestemmelser med samme tematiske innhold.

En annen form for strukturvariasjon er interpolasjon, det vil si at nye tekstdeler og avsnitt er tilføyd. Dette kan være *marginalia* fra forelegget, eller, for lovtekster, nye rettsregler. I den forbindelse kan det også ha vært aktuelt at gamle regler er tatt ut og erstattet av nye oppdaterte regler.

Siden kapittelet er definert gjennom sin grafiske avgrensning av initial og kapitteltittel, vil også avvik i den grafiske avgrensningen representere variasjon i tekststrukturen. Hvis skriveren har utelatt en initial og bare skrevet videre uten å markere grafisk at et nytt kapittel har begynt, vil de to kapitlene fremstå som ett kapittel. Omvendt, hvis skriveren ønsker å fremheve deler av et kapittel, kan han velge å skille det ut grafisk gjennom ny initial og kapitteltittel. Det som i forelegget var ett kapittel, blir dermed i avskriften til to kapitler. Et viktig poeng ved denne typen strukturvariasjon er at teksten løper likt i de ulike håndskriftene, det er bare den grafiske avgrensningen som er forskjellig.

Et kapittel kan med andre ord omstruktureres på ulike måter, og ut fra redegjørelsen ovenfor er fem typer strukturvarianter definert:

Strukturvariant 1, grafisk avgrensning, markert med **grønt**: Teksten løper, men den teksten som i referanseteksten er grafisk avgrenset til ett kapittel, er avgrenset til to eller flere kapitler i et annet håndskrift. Dette er gjort ved at initialen og kapiteltittelen er fjernet eller en ny er lagt til inni kapittelet. Viktig i denne sammenhengen er at teksten ikke berøres, den løper likt i håndskriftene uten tilføyelser eller ombyttinger av avsnitt.

Strukturvariant 2, omposisjonering, markert med **blått**: Den grafiske avgrensningen beholdes, men kapittelet er flyttet ut av den opprinnelige posisjonen, enten ved at to kapitler har byttet plass, eller at et kapittel er flyttet lenger vekk fra sin opprinnelige posisjon i tekststrukturen.

Strukturvariant 3, samordning, markert med **brunt**: Den grafiske enheten brytes opp ved at deler av et kapittel flyttes og danner en ny enhet sammen med et annet, eller deler av et annet, kapittel.

Strukturvariant 4, interpolasjon, markert med **fiolett**: En ny tekstlig enhet er tilføyd, enten som en del av et allerede avgrenset kapittel eller som et nytt kapittel. Denne tekstdelen er ikke en del av referanseteksten. Som interpolasjon regnes også nye tekstdeler som erstatter “gamle” tekstdeler, det vil si, tekstdeler fra referanseteksten.

Strukturvariant 5, mangel, markert med **rødt**: Den grafiske enheten mangler i den angitte posisjonen. Det kan være flyttet til en annen posisjon eller være tatt helt ut av tekststrukturen.

Fargelegging av strukturvariantene i tabellen er gjort for å lette lesingen og identifikasjonen av variantene. Kapittelsignaturer uten farge representerer samme tekststruktur som Fa. Flere strukturvarianter står ofte i relasjon til hverandre. Hvis for eksempel et kapittel er flyttet fra en posisjon til en annen, vil dette bli registrert som både varianttype 2 og 5: varianttype 2 i den nye posisjonen og varianttype 5 i den opprinnelige posisjonen. Et eksempel på dette er TF-4a som mangler i Tingfarebolken i åtte håndskrifter, men er skrevet inn i Kjøpebolken i 12 håndskrifter. Disse tekstdelene er merket med en stjerne (*). Det forekommer også at en tekstdel ikke står i den posisjonen den vanligvis gjør i de fleste andre håndskriftene. Dette er også markert med en stjerne, være seg om dette er en interpolasjon eller en mangel sammenlignet med Fa. En stjerne angir med andre ord at den tekstdelen som er markert med stjerne (også) står et annet sted i det aktuelle håndskriftets tekststruktur.

Noen av signaturene er angitt i *kursiv*. Dette er marginalia som er ført inn i tabellen i de tilfellene der tekstdeler som mangler i hovedteksten er skrevet i marginen, enten med samme

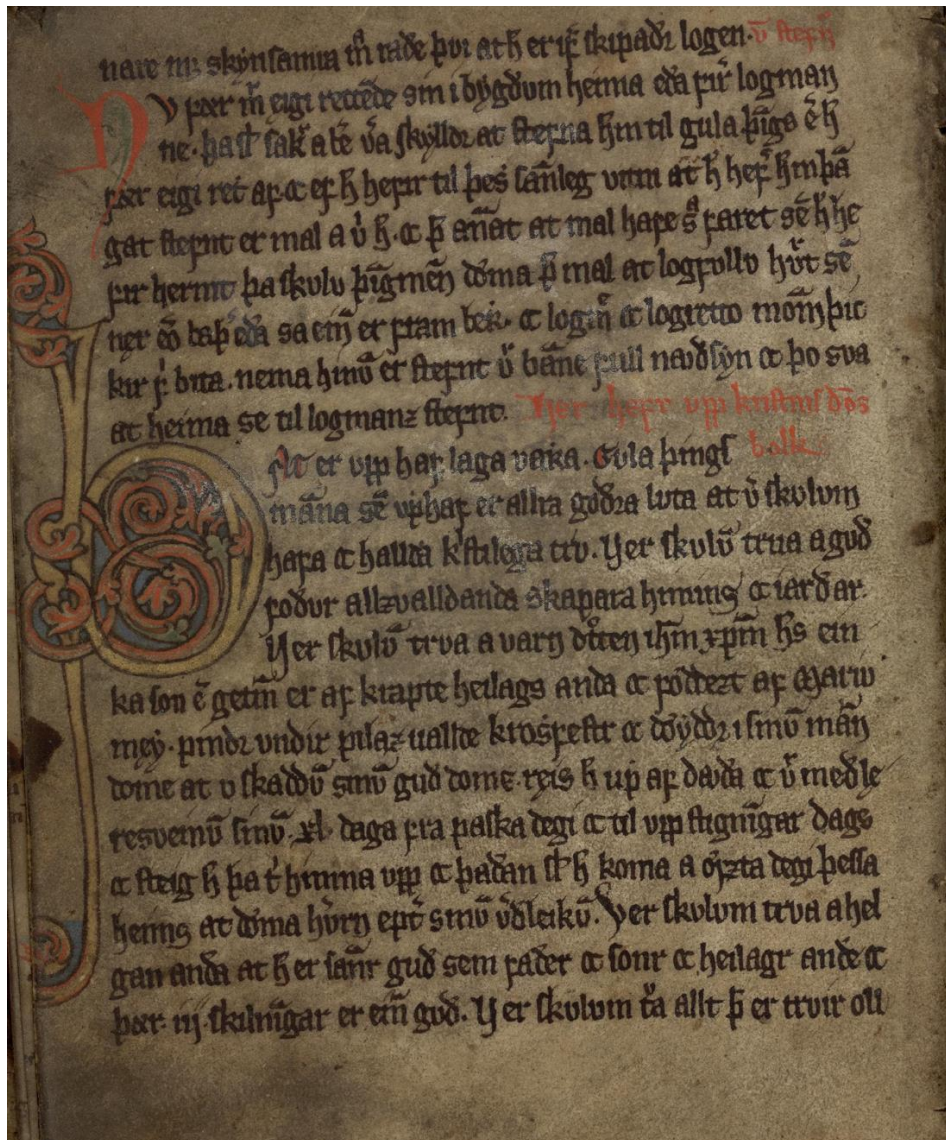
hånd som hovedhånden eller med en senere hånd. Det er i det hele tatt ikke tatt standpunkt til antall hender i tabellen.

Tabellens oppbygning

Tabellen er bygget opp på følgende måte: Kolonnen lengst til venstre viser den fortløpende nummereringen av tekstdelene. Til høyre for denne følger en kolonne med den innledende frasen i de enkelte tekstdelene, transkribert fra Fa. For tekstdeler som er interpolasjoner og derfor ikke står i Fa, er det transkribert fra et av de aktuelle håndskriftene. Deretter følger kolonnene for håndskriftene. For hvert håndskrift er det registrert tre kolonner. Den første til venstre angir hvor det begynner et nytt kapittel i det aktuelle håndskriftet og hvilket nummer dette har i rekkefølgen innenfor hver bolk. I den andre kolonnen står kapittelets signatur, og i den tredje kolonnen lengst til høyre oppgis størrelsen på initialen, det vil si antall linjer som er rykket inn for å sette av plass til initialen. Det er ikke alltid selve initialen er tegnet inn, derfor er antall innrykkede linjer angitt. En angivelse av initial i den tredje kolonnen vil alltid korrespondere med ny kapittelangivelse i den første kolonnen.

Flere av håndskriftene mangler enkelte blad eller hele legg. Dette er angitt som *lakune* i tabellen. I slike tilfeller er kapittelnummereringen i venstre spalte ikke ført inn etter lakunen, siden det ikke er mulig å vite eksakt hvilke numre i rekkefølgen de resterende kapitlene har.

Eksempler:

	TF-10d	-
12	TF-10e	2
1	KD-1	5

Illustrasjon: NB Ms.1 4to (Gt), med to linjers innrykk ved nytt kapittel (i Tingfarebolken, øverst), og fem linjers innrykk ved ny bolk (Kristendomsbolken). Ved siden av vises hvordan dette ser ut i tabellen. I Fa er det ikke kapittdeling i det siste kapittelet i Tingfarebolken, derfor er TF-10d og TF-10e regnet som to ulike tekstdeler. Siden teksten løper likt i begge håndskriftene, er signaturene markert med grønt. Tallet 12 til venstre viser at dette er det 12. kapittelet i Gt mens det er det 10. i Fa.

		Fa			Fb			Fc			Fd			Fe			Ff			Ea			Eb			Ec		
	Innledende tekst	Nr.	Sign.	Initia	Nr.	Sign.	Initia	Nr.	Sign.	Initia	Nr.	Sign.	Initia	Nr.	Sign.	Initia	Nr.	Sign.	Initia	Nr.	Sign.	Initia	Nr.	Sign.	Initia	Nr.	Sign.	Initia
1	Magnus með Guðs miskun	1	Pro-1a	4	1	Pro-1a	4	1	Pro-1a	4	Lakune			1	Pro-1a	2+	1	Pro-1a	2+	1	Pro-1a	3	1	Pro-1a	2+	1	Pro-1a	6
2	Þingfarar bolkr er nu		Pro-1b	-		Pro-1b	1		Lakune		-			2	Pro-1b	3	2+	Pro-1b	2		Pro-1b	-		Pro-1b	-		Pro-1b	-
3	Friðer ok blæzsar vars	1	TF-1	5	1	TF-1	3	1	TF-1	4	-			1	TF-1	3	1	TF-1	2	1	TF-1	3	1	TF-1	2+	1	TF-1	7
4	Svo er mælt at nefna skal	2	TF-2a	2	Lakune			2	TF-2a	2	-			2	TF-2a	3	2	TF-2a	2	2	TF-2a	2	2	TF-2a	2	2	TF-2a	3
5	Nv er sua mælt at nefna skal	-			-			-			-			-			-			-			-			-		
6	En ef Barrun eda syslu menn		TF-2b	-	-				TF-2b	-	-				TF-2b	-		TF-2b	-		TF-2b	-	Mangler				TF-2b	-
7	Þing skal standa suo lenge	3	TF-3a	2	-				Mangler		-			3	TF-3a	3	3	TF-3a	2	3	TF-3a	2	3	TF-3a	2	3	TF-3a	3
8	Skal logmadr lata gera vebond		TF-3b	-	-			3	TF-3b	2	-				TF-3b	-		TF-3b	-		TF-3b	-		TF-3b	-		TF-3b	-
9	Engi þeirra manna sem eigi ero		TF-3c	-	-				TF-3c	-	-				TF-3c	-		TF-3c	-		TF-3c	-		TF-3c	-		TF-3c	-
10	Eptir gognum ok vitnum	4	TF-4a	2	-				Mangler		-				TF-4b	-	4	TF-4a	2	4	TF-4a	2	4	TF-4a	2	4	TF-4a	3
11	Þeir menn sem i logretto ero		TF-4b	-	-				Mangler		-				TF-4b	-		TF-4b	-		TF-4b	-		TF-4b	-		TF-4b	-
12	Aller þeir men sem J frosto þings	5	TF-5a	2	-			4	TF-5a	2	-			4	TF-5a	3	5	TF-5a	2	5	TF-5a	2	5	TF-5a	2	5	TF-5a	2
13	Hveruitna þar sem menn verda		TF-5b	-	-				Mangler		-			5	TF-5b	3		TF-5b	-		TF-5b	-		TF-5b	-		TF-5b	-
14	En oll þingviti er til falla ok eigi		TF-5c	-	-				Mangler		-				TF-5c	-		TF-5c	-		TF-5c	-		TF-5c	-		TF-5c	-
15	Nv ef madr ryver dom tan er		TF-5d	-	-			5	TF-5d	2	-				Mangler			TF-5d	-		TF-5c	-		TF-5d	-		TF-5d	-
16	Ef Nu vil han æighi dom hallda	-			-			-			-			-			-			-			-			-		
17	Þvi skal ok syslu madr lysa		TF-5e		-				Mangler		-				Mangler			TF-5e	-		TF-5e	-		TF-5e	-		TF-5e	
18	Efannar hvar fryr alutt sin	6	TF-6	2	-				TF-7a	-	-			6	TF-7a	3	6	TF-6	2	6	TF-6	2	6	TF-6	2	6	TF-6	3
19	Sva er mællt at sysllu men	7	TF-7a	2	-				Lakune		-				TF-6	-	7	TF-7a	2	7	TF-7a	2	7	TF-7a	2	7	TF-7a	3
20	Nu skal sysllu madr þui lysa a		TF-7b	-	-				-		-				TF-7b	-		TF-7b	-		TF-7b	-		TF-7b	-		TF-7b	-
21	Alla þa doma er vm vigafærði	8	TF-8a	2	-				-		-			7	TF-8a	3	8	TF-8a	2	8	TF-8a	2	8	TF-8a	2	8	TF-8a	3
22	En ef hann vill eigi en dom hallda		TF-8b	-	-				-		-				TF-8b	-		TF-8b	-		TF-8b	-		TF-8b	-		TF-8b	-
23	Nu fær madr ænghy retyndi	-			-			-			-			-			-			-			-			-		
24	Hveruitna þar sem menn gera	9	TF-9	2	-				-		-			8	TF-9	3	9	TF-9	2	9	TF-9	2	9	TF-9	2	9	TF-9	3
25	A þessom tímum skal eigi	10	TF-10a	2	TF-10a				-		-			9	TF-10a	3		TF-10a	-	10	TF-10a	2		TF-10a	-	10	TF-10a	3
26	Nu þar sem sa stefnir er loglegt		TF-10b	-	TF-10b			2	-		-				Mangler			TF-10b	-		TF-10b	-		TF-10b	-		TF-10b	-
27	En ef stæmdr komr		TF-10c	-	TF-10c			-	-		-				TF-10c	-		TF-10c	-		TF-10c	-		TF-10c	-		TF-10c	-
28	Nu skytler nokor male sinu		TF-10d	-	TF-10d			-	-		-				TF-10d	-		TF-10d	-		TF-10d	-		TF-10d	-		TF-10d	-
29	Nu fær madr eigi rettyndi		TF-10e	-	TF-10e			-	TF-10e		-			10	TF-10e	3		TF-10e	-		TF-10e	-		TF-10e	-		TF-10e	-
30	Þater upp haf laga vara	1	KD-1	3	1	KD-1	3	1	KD-1	3	-			1	KD-1	3	Mangler			1	KD-1	2	1	KD-1	3	1	KB-1	4
31	Nv af þui at guðs miskun ser	2	KD-2	2	2	KD-2	2	2	KD-2	2	-			2	KD-2	3	1	KD-2	2	2	KD-2	2	2	KD-2	2	2	KB-2	3
32	Nv af þui at landz folket a mikla	3	KD-3a	2	3	KD-3a	2	3	KD-3a	2	-			3	KD-3a	3	2	KD-3a	2	3	KD-3a	2	3	KD-3a	2	Lakune		
33	Ba: Nu at men thurf eigi griplande		KD-3b	-		KD-3b	-		KD-3b	-	-				KD-3b	-		KD-3b	-		KD-3b	-		KD-3b	-			
34	Ff: RB-HM 1302	-			-			-			-			-			3	RB-HM	2	-			-			-		
35	I Nafe foður ok sonar (13 tál)	4	KD-4a	0	4	KD-4a	0	4	KD-4a	0	-			4	KD-4a	2	Mangler			4	KD-4a	0	4	KD-4a	0	-		
36	En eptir fra fall konongs vars		KD-4b	-		KD-4b	-		KD-4b		-				KD-4b	-	4	KD-4b	2		KD-4b	2		KD-4b	-			
37	Sv er onnur ærfd at sa sonar son		KD-4c	2		KD-4c	2		KD-4c		-				KD-4c	3		KD-4c	-		KD-4c	2		KD-4c	2			